

تعیین شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره متوسطه اول متناظر با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

محمد افشاری^۱ | محمد رضا سرمدی^۲ || فائزه ناطقی^۳

چکیده

هدف اصلی این پژوهش، تعیین میزان شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی در دوره اول متوسطه، متناظر با سند تحول بنیادین بوده است. روش تحقیق از نظر هدف کاربردی، نوع داده‌ها کمی و با توجه به روش اجرا، پیمایشی است. جامعه آماری، شامل کلیه دبیران و عوامل اجرایی مدارس متوسطه اول استان همدان بوده است. نمونه آماری پژوهش ۳۸۰ نفر از معلمان مرد و زن دوره متوسطه اول استان همدان بوده که به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته از نوع طیف پنج رتبه‌ای لیکرت بوده است. روایی محتوایی پرسشنامه با استفاده از ضریب CVR و پایایی پرسشنامه با ضریب آلفای کرونباخ مورد بررسی و تأیید قرار گرفته است. در تحلیل داده‌ها از آزمون آماری T در محیط نرم‌افزار اسپس اس استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داده است، بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره متوسطه اول در مؤلفه‌های، آشنایی با بلوغ و دوره نوجوانی؛ تقویت هویت جنسی و رفتارهای مناسب جنسیتی؛ شناسایی تفاوت‌های دختر و پسر و محافظت از آسیب‌ها و رفتارهای پرخطر جنسی، شکاف وجود دارد و نیاز به توجه جدی دارد.

کلیدواژه‌ها: وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی؛ دوره اول متوسطه؛ سند تحول بنیادین؛ استان همدان.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

DOR: 20.1001.1.22516972.1401.30.54.1.6

۱. دانشجوی دکتری، رشته فلسفه تعلیم و تربیت، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اراک، ایران.

Ms84sarmadi@yahoo.com

۲. نویسنده مسئول: استاد، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اراک، ایران.

۳. دانشیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اراک، ایران.

مقدمه و بیان مسئله

تربیت جنسی یکی از حوزه‌های چالش‌انگیز تعلیم و تربیت در جوامع مختلف، از جمله جامعه‌ی ایران است. که همواره به دلیل وجود پاره‌ای از ابهام‌ها و سوء تفاهم‌های نظری و فکری و نیز موانع اجرایی با مشکلات فراوانی دست‌به‌گریبان بوده و همین امر زمینه‌ساز ایجاد و بروز بسیاری از معضلات اجتماعی و انحرافات‌های رفتاری در میان نسل جوان و به تبع آن، صرف هزینه‌های سنگین جهت مقابله با این انحرافات توسط نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط است. نقش مدرسه و مربیان در مدیریت رفتارهای جنسی نوجوان و ارائه‌ی آموزش‌های مناسب در این زمینه مورد قبول اکثر جوامع بوده است (صادق مقدم و همکاران^۱، ۲۰۰۵؛ ترن بال و همکاران^۲، ۲۰۰۸، اسکاتر و همکاران^۳، ۲۰۰۸). بازمینی و توسعه آموزش جنسی در مدارس بعضی جوامع موضوع آسانی نیست و هنوز ترس و اضطراب از صحبت کردن در مورد مسائل جنسی وجود دارد (اسکرتیس^۴، ۲۰۰۰، هاوکز^۵، ۱۹۹۶). اختلاف نظر و سلیقه در چرایی و چگونگی ارائه‌ی آموزش‌های جنسی در مدارس دیده می‌شود (اسکاتر و همکاران^۶، ۲۰۰۸؛ آنستاکیو و همکاران^۷، ۲۰۰۸؛ مقدم زاده و همکاران^۷، ۲۰۰۲). با توجه به اختلاف نظرها در مورد حدود و چگونگی ارائه آموزش‌های مرتبط تربیت جنسی، در این پژوهش سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، به‌عنوان برنامه راهبردی آموزش و پرورش و یکی از گسترده‌ترین طرح‌های نرم‌افزاری که با تأکید بر جنبه‌های کیفی، رابطه عناصر نظام در درون و با محیط پیرامون و مباحث ساختاری تدوین شده است، ملاک حدود تربیت جنسی در نظر گرفته شده است. قلمرو سند تحول بنیادین، عرصه‌های توسعه اعم از اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را در آموزش و پرورش دربر می‌گیرد و برای آن‌ها تعیین تکلیف می‌کند. این سند پایه، ملاک و راهنمای تصمیم‌گیری‌های اساسی برای هدایت راهبردی، نظارت و ارزشیابی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی به‌منظور تحقق تحولات محتوایی و ساختاری است (رعنائی^{۴۴:۱۳۹۳}). با توجه به اهمیت تربیت جنسی در دوره نوجوانی، در این پژوهش وضعیت تربیت جنسی در دوره متوسطه اول که مصادف با دوره نوجوانی است، متناظر با سند تحول بنیادین

1. Sadeghmoghadam
2. Turnbull
3. Schuster
4. Scottish
5. Hawkes
6. Mohammadzadeh
7. Anastáci

آموزش و پرورش مورد بررسی قرار گرفته است. افشاری، سرمدی و ناطقی (۱۳۹۸) در پژوهشی، مؤلفه‌های تربیت جنسی دانش آموزان را در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بررسی نموده‌اند، مؤلفه‌های تربیت جنسی در سند تحول بنیادین، عبارت‌اند از: الف) ویژگی‌های دوره بلوغ و نوجوانی، ب) هویت جنسی و رفتارهای مناسب با جنسیت، ج) تفاوت‌های دختر و پسر، د) محافظت از آسیب‌ها و رفتارهای پرخطر جنسی و ه) آموزش مسائل شرعی و تکالیف دینی. با توجه به این مؤلفه‌ها، در پژوهش حاضر شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره متوسطه اول، متناظر با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، هدف اصلی این پژوهش بوده است. سؤال اصلی پژوهش این است که، تا چه حد بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان مدارس متوسطه اول فاصله وجود دارد؟

مبانی نظری

تربیت بنا به تعبری، عمل عمدی فردی رشید است، که قصد دارد رشد را، در فردی که فاقد، ولی قابل آن است، تسهیل کند. تربیت، هدایت جریان رشد یعنی، اتخاذ تدابیر مقتضی، جهت فراهم آوردن شرایط مساعد برای رشد در جهت مطلوب است (شکوهی، ۱۳۹۹: ۲۳). صاحب‌نظران متناسب با جنبه‌های مختلف رشد، ابعاد گوناگونی برای تربیت مشخص نموده‌اند. شریعتمداری (۱۳۹۴: ۱۵)، جنبه‌های مختلف رشد را شامل، جنبه‌های بدنی، عقلانی، عاطفی و اجتماعی دانسته است. کیان (۱۳۹۴)، در پژوهشی در تبیین ابعاد تربیت کودک در نظام خانواده از دیدگاه اسلام، سه حیطه اصلی برای تربیت کودک شناسایی کرده است، که شامل: تربیت جسمانی و عقلانی، تربیت دینی و اخلاقی و تربیت اجتماعی است. تربیت جنسی^۱ یکی از ابعاد تربیتی است که با جنبه‌های مختلف رشد انسان مرتبط است و در سه حیطه اصلی تربیت، یعنی جسمانی و عقلانی، دینی و اخلاقی و اجتماعی ریشه دارد. تربیت جنسی مجموعه اقدامات و تدابیر تربیتی، شامل آموزش آداب و ضوابط، هدایت، مراقبت و به‌کارگیری اصول و روش‌های درست است، که موجبات رشد غریزه جنسی در جهت تعالی و تکامل شخصیت جنسی نوجوان فراهم گردد و یا بتواند از این غریزه به نحوه مطلوب در رشد فردی و اجتماعی استفاده کند (دفریتاس^۲، ۱۳۹۵: ۳۲). نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی، از نظر سند تحول بنیادین

1. Sexual Education
2. De Freitas

آموزش و پرورش، مسئولیت آماده‌سازی دانش آموزان جهت تحقق مرتبه‌ای از حیات طیبه در همه ابعاد را بر عهده دارد که تحصیل آن مرتبه، برای عموم افراد جامعه لازم یا شایسته باشد. افشاری (۱۳۹۹)، در رساله دکتری خود، به‌طور خلاصه ۲۵ عبارت کلیدی در زمینه تربیت جنسی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۰)، شناسایی کرده است. این عبارات به شرح ذیل است: ۱- آماده‌سازی دانش آموزان جهت تحقق ابعادی از حیات طیبه در همه ابعاد (فصل اول: کلیات، ص ۱۰). ۲- کسب شایستگی‌های پایه با تأکید بر خصوصیات مشترک اسلامی - ایرانی و انقلابی در راستای تکوین و تعالی پیوسته هویت دانش آموزان در ابعاد فردی، خانوادگی و اجتماعی (فصل دوم: بیانیه ارزش‌ها، ص ۱۶). ۳- توجه جامع به همه ساحت‌های تعلیم و تربیت. ساحت‌های تعلیم و تربیت: شامل تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی، تعلیم و تربیت اجتماعی و سیاسی، تعلیم و تربیت زیستی و بدنی، تعلیم و تربیت زیباشناختی و هنری، تعلیم و تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، تعلیم و تربیت علمی (فصل دوم: بیانیه ارزش‌ها، ص ۱۶). ۴- کسب فضایل اخلاقی از جمله ایمان، تقوا، عفت، کرامت ذاتی، عمل صالح (فصل دوم: بیانیه ارزش‌ها، ص ۱۷). ۵- «سلامت جسمانی، نشاط و تقویت اراده» (فصل دوم: بیانیه ارزش‌ها، ص ۱۷). ۶- جایگاه خانواده و نقش تربیتی و مشارکت اثربخش آن (فصل دوم: بیانیه ارزش‌ها، ص ۱۷). ۷- عدالت تربیتی در ابعاد کمی، همگانی و الزامی و عدالت کیفی با رعایت تفاوت‌های فردی، جنسیتی، فرهنگی و جغرافیایی (فصل دوم: بیانیه ارزش‌ها، ص ۱۷). ۸- زمینه‌ساز شکوفایی فطرت و استعدادها و شکل‌گیری هویت یکپارچه اسلامی، انقلابی - ایرانی دانش آموزان با توجه به هویت اختصاصی آنان مطرح شده است» (فصل چهارم: چشم‌انداز، ص ۲۱). ۹- مدرسه نقش آفرین در انتخاب آگاهانه، عقلانی، مسئولانه و اختیاری فرایند زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی دانش آموزان بر اساس نظام معیار اسلامی است (فصل چهارم: چشم‌انداز، ص ۲۲). ۱۰- مدرسه دارای ظرفیت پذیرش تفاوت‌های فردی، کشف و هدایت استعدادهای متنوع فطری و پاسخگویی به نیازها، علائق (فصل چهارم: چشم‌انداز، ص ۲۲). ۱۱- التزام به ارزش‌های اخلاقی، رعایت حقوق و مسئولیت‌های اجتماعی، ارتقای آداب و آئین زندگی متعالی، بهداشتی و زیست‌محیطی (فصل پنجم: هدف‌های کلان، ص ۲۴). ۱۲- رعایت احکام و مناسک دین و موازین اخلاقی مقید هستند (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۳۰). ۱۳- روحیه‌ی مسئولیت‌پذیری و تعالی خواهی و برخوردار از مهارت‌های ارتباطی در حیات خانوادگی و اجتماعی با رعایت اصول

برگرفته از نظام معیار اسلامی (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۳۰). ۱۴- درک مفاهیم بهداشت فردی و اجتماعی و مسائل زیست‌بوم طبیعی و شهری به‌منزله امانات الهی، شایستگی حفظ و ارتقای سلامت فردی و بهداشت محیطی (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۳۱). ۱۵- توجه بیشتر به تفاوت‌های فردی به ویژه هویت جنسیتی دانش‌آموزان و تفاوت‌های شهری و روستایی (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۳۲). ۱۶- ایجاد سازوکارهای لازم برای تقویت آداب و سبک زندگی اسلامی - ایرانی، در تمام ساحت‌های تعلیم و تربیت (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۳۴). ۱۷- طبقه‌بندی و متناسب‌سازی مقولات و موضوعات تربیتی و اخلاقی با مراحل رشد و ویژگی‌های دانش‌آموزان (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۳۵). ۱۸- تقویت بنیان خانواده و کمک به افزایش سطح توانایی‌ها و مهارت‌های خانواده در ایفای نقش تربیتی متناسب با اقتضات جامعه اسلامی (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۳۶). ۱۹- اضافه نمودن درس مدیریت و سلوک مناسب خانواده به جدول برنامه‌ی درسی دوره متوسطه در تمامی رشته‌ها و برای تمام دانش‌آموزان (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۳۷). ۲۰- تهیه و تدوین محتوای آموزشی برای دانش‌آموزان جهت آشنایی با ویژگی‌های، نیازها و وظایف خانواده در چارچوب ارزش‌ها و معیارهای اسلامی. (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۳۷). ۲۱- طراحی و تدوین برنامه آموزشی متناسب با نیازها و نقش‌های دختران و پسران. (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۳۹). ۲۲- متناسب‌سازی فضاهای فیزیکی، آموزشی و تربیتی با نیازهای ویژه و تفاوت‌های جنسیتی دانش‌آموزان با تأکید بر فراهم آوردن الزامات نهادینه‌سازی فرهنگ ایرانی و عفاف و پوشش و رعایت احکام محرومیت در محیط (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۵۱). ۲۳- رعایت اقتضات هویت جنسیتی (پسران و دختران) و ویژگی‌های دوران بلوغ دانش‌آموزان در برنامه‌های درسی و روش‌ها و برنامه‌های تربیتی ضمن توجه به هویت مشترک (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۵۲). ۲۴- توجه کافی به شرایط روحی دانش‌آموزان در سنین بلوغ و ارائه مشاوره و آموزش‌های دینی و اخلاقی متناسب با آن‌ها (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۵۲). ۲۵- ضمن تقویت بنیان خانواده و تحکیم مناسبات خانوادگی و صله‌ی رحم، کسب شایستگی‌ها و مهارت‌های لازم برای تشکیل و مدیریت، خانواده مبتنی بر ارزش‌ها و معارف

الهی و تعمیق آداب و سبک زندگی اسلامی - ایرانی دانش آموزان را فراهم آورد (فصل هفتم: هدف‌های عملیاتی و راهکار، ص ۵۲).

صاحب‌نظران و اندیشمندان مختلف تعلیم و تربیت و روانشناسی هر یک بر مبنای طرز تلقی و مبادی فکری و معرفتی خود و نیز ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه موردنظر، تبیین و برداشت خاصی را در زمینه‌ی تربیت جنسی ارائه کرده‌اند، که مبین نوع نگاه و رویکرد آن‌ها نسبت به این حوزه‌ی آموزشی و تربیتی است. از دیدگاه سانتروک^۱ (۱۹۹۷، به نقل از سعیدی، ۱۳۹۸) تربیت جنسی یک فرآیند دائمی است، که از طریق آن افراد، اطلاعات لازم را در مورد مسائل جنسی کسب می‌کنند. این فرآیند به رشد جنسی سالم، بهداشت و روابط خوشایند زناشویی و نقش‌های جنسی کمک می‌کند. کرکلر^۲ (۲۰۰۰، به نقل از سبحانی نژاد و همکاران، ۱۳۸۶)، معتقد است تربیت جنسی در معنای جامع و فراگیر^۳، خود ناظر بر سه حوزه‌ی اساسی یعنی بهداشت جنسی^۴، اخلاق جنسی^۵ و آینده‌ی جنسی^۶ است. از نظر او، اولین قدم در زمینه تربیت جنسی همانا آموزش و ارتقای سطح اطلاعات و آگاهی‌های مرتبط با بهداشت جنسی است. در زمینه اخلاق جنسی، کرکلر در اساس بر ایجاد عواطف جنسی مثبت^۷، ارائه اطلاعات درست در مورد تغییر و تحول جنسی^۸ در نوجوان، خودکنترلی جنسی^۹ و رعایت حد اعتدال ارضای غریزه جنسی تأکید می‌نماید. در نهایت کرکلر در مورد آینده‌ی جنسی آموزش و ارائه اطلاعات و مهارت‌های مرتبط با آماده‌سازی نوجوانان و جوانان برای زندگی مشترک توأم با عشق و تفاهم، احترام نسبت به جنس مخالف، ارزش‌گذاری^{۱۰} و پذیرش وی، شناخت احساسات جنس مخالف، برقراری ارتباط کلامی و غیر کلامی مطلوب و توجه به خواسته‌های جنس مخالف را مهم ارزیابی می‌کند (سبحانی نژاد و همکاران، ۱۳۸۶: ۹۲). در دوره‌ی نوجوانی، تأثیرات نیرومند احساسات مربوط به تمایلات جنسی، جای بسیاری از تصورات و مفاهیم ذهنی را می‌گیرد. بدون تردید واقعه‌ی بلوغ از مهم‌ترین

1. Santrock
2. Crcler
3. Comprehensive
4. Sexual Hygiene
5. Sexual Moral
6. Sexual Future
7. Positive Sexual Attitudes
8. Sexual Transformations
9. Sexual Self-Control
10. Appreciation

رویدادها و نوجوانی از حساس‌ترین مراحل زندگی انسان است. در این دوره آثار دل‌بستگی جنسی در رفتار او آشکارا منعکس می‌شود، طبیعت نوجوان در دوره‌ی بلوغ جنسی تغییر می‌یابد، آن‌ها بیشتر عصبانی و سرکش می‌شوند. این تغییرات با ظهور میل جنسی اعم از امیال ارضا شده یا نشده در برخی از آن‌ها آشکار می‌گردد (نوابی نژاد، ۱۳۹۹: ۱۱۰). معمولاً دختران در ۱۱-۱۰ سالگی و پسران در ۱۲ تا ۱۴ سالگی به سن بلوغ می‌رسند. بلوغ در دختران با عادت ماهانه و در پسران با رویاهای منتهی به انزال همراه است. لازم است در این زمینه، نوجوانان آموزش ببینند، تا هنگام برخورد با پدیده‌ی بلوغ و دوران قاعدگی برای دختران نکته‌ی مبهمی وجود نداشته باشد، زیرا آنان در مورد تغییرات جنسی و علائم خلقی، روانی و اجتماعی بلوغ اطلاعات بسیار کمی دارند و این امر در مورد علائم روانی و تحول رفتاری محسوس‌تر است. بیشتر والدین از آشفتگی دوران بلوغ آگاه‌اند و این دوران را با احساساتی متناقض به خاطر می‌آورند. البته همه‌ی این احساسات حاکی از فراز و نشیب‌های روح نوجوان است، او گاهی شاداب، خوشحال و سرزنده و گاهی پژمرده، اندوهگین و ساکت است (قائم‌امیری، ۱۳۹۸: ۶۴).

پیشینه پژوهش

افشاری، سرمدی و ناطقی (۱۳۹۸) در تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره اول متوسطه، وضعیت توجه به تربیت جنسی را نامطلوب ارزیابی کرده‌اند. حاجی پور، برخوردار و کشاورز (۱۳۹۷)، گفتمان حاکم بر تربیت جنسی آموزش و پرورش را «گفتمان مهار» نامیده‌اند. از ویژگی‌های این گفتمان در تربیت جنسی توجه بیشتر به جنبه‌های سلبی تربیت جنسی است. رشید، حسینی اصل نظر لو، یعقوبی و کردنوقابی (۱۳۹۶)، در پژوهش خود، دریافته‌اند، والدین ایرانی توجه بیشتری به مؤلفه‌های تربیتی دینی، اخلاقی و اجتماعی داشتند و در برخی از حیطه‌ها از قبیل تربیت عاطفی، جنسی، سیاسی و اقتصادی توجه اندکی داشتند. نتایج پژوهش، ابراهیمی هرستانی، مهram و لیاقت دار (۱۳۹۴)، بیانگر این است که، اقدامات آموزش و پرورش پاسخ‌گوی نیازهای دانش‌آموزان در دوره متوسطه نبوده و توجه کافی در فرایند تربیت جنسی دانش‌آموزان نشده است. بلندهمتان (۱۳۹۳) در پژوهشی به این نتایج دست‌یافته که والدین آگاهی دقیقی از چستی تربیت جنسی و چگونگی آموزش اخلاقی نداشته، رویکرد آنان در مواجهه با فرزندان، رویکرد اقتضایی

است. بدان معنا که هنگامی درگیر مشکل می‌شوند، به فکر اقدام می‌افتند، افزون بر این هراس و دلهره‌ای فراگیر وجود والدین را در بر گرفته که سخت نگران فرزندان خود از نظر اخلاق جنسی هستند. نتایج پژوهش تهرانی (۱۳۹۰)، یکی از عوامل مهم طلاق را مسائل جنسی شناخته است و بیان داشته است، عدم آگاهی‌ها در این زمینه موجب بدکارکردهای جنسی می‌شود به طوری که بر اساس آمارهای پژوهشکده سلامت خانواده مهر، بالای ۷۸ درصد علت طلاق به مسائل جنسی مربوط می‌شود. نتایج پژوهش‌ها، ضعف تربیت جنسی را در ایجاد مشکلات جنسی، عامل اصلی دانسته‌اند. بر اساس نتایج نعیمی (۱۳۹۱)، افراد، عمده دانش و اطلاعات جنسی خود را از طریق ماهواره، اینترنت و دوستان به دست آورده‌اند و نقش پدر و مادر و نظام آموزشی در این راستا بسیار اندک بوده است.

نتایج فرناندز و ویه ریرا^۱ (۲۰۰۸) نشان داده است، والدین و خانواده‌ها در زمینه‌ی تربیت جنسی فرزندان خود ناتوانی و مشکلات مختلفی دارند و از مراکز آموزشی برای توجه به این حوزه، درخواست و انتظار دارند. آن‌ها نسبت به انتقال و آموزش مسائل جنسی به فرزندان خود دارای اعتماد و اطمینان کافی نبوده و ترجیح می‌دهند، که مدارس و معلمان حرفه‌ای این کار را انجام بدهند. کورتیس^۲ (۲۰۰۷) از گنجاندن مقوله‌های مرتبط با تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی مقطع متوسطه به دلیل شروع دوره بلوغ و جلوگیری از تبدیل شدن مسائل جنسی به یک مسئله و چالش اجتماعی حمایت می‌کند.

در این پژوهش، میزان شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان در دوره اول متوسطه، متناظر با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، در زمینه مؤلفه‌های «شناسایی ویژگی‌های دوره بلوغ و نوجوانی»، «تقویت هویت جنسی و رفتارهای مناسب با جنسیت»، «شناسایی تفاوت‌های دختر و پسر»، «محافظت از آسیب‌ها و رفتارهای پرخطر جنسی» و «آموزش مسائل شرعی و تکالیف دینی مربوط به جنسیت» مورد سؤال قرار گرفته است.

1. Fernandes & Vierira
2. Curtis

روش تحقیق

روش تحقیق از نظر هدف کاربردی، نوع داده‌ها کمی و با توجه به روش اجرا، پیمایشی است. جامعه آماری، شامل کلیه دبیران و عوامل اجرایی مدارس متوسطه اول استان همدان بوده است. نمونه آماری پژوهش ۳۸۰ نفر از معلمان مرد و زن دوره متوسطه اول استان همدان بوده که به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای از بین مدارس متوسطه اول پنج شهرستان و منطقه آموزشی انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته ۴۰ سؤالی، در دو فرم ویژه مدارس پسرانه و دخترانه، از نوع طیف پنج رتبه‌ای لیکرت بوده است. روایی محتوایی پرسشنامه با استفاده از نظر ۱۵ نفر خبره علوم تربیتی، مورد بررسی قرار گرفته و ضرایب نسبت CVR برای هر سؤال محاسبه و گویه‌های فاقد ضریب ۰/۴۹ از پرسشنامه حذف گردیده است. پایایی پرسشنامه با اجرای آزمایشی بر روی ۲۰ نفر از نمونه آماری و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفته است. سؤالات مربوط به هر مؤلفه و پایایی هر بخش از پرسشنامه در جدول شماره یک گزارش شده است. نمره‌گذاری سؤالات پرسشنامه با توجه به طیف لیکرت، گزینه خیلی زیاد نمره ۵، زیاد نمره ۴، تا حدودی ۳، کم نمره ۲ و گزینه خیلی کم نمره ۱ است. پس از محاسبه حاصل ضرب تعداد پاسخ‌ها در هر گزینه، میانگین پاسخ‌های سؤالات هر مؤلفه محاسبه و میانگینی در بازه ۱ تا ۵ به دست آمده است. برای تفسیر پاسخ‌ها، میانگین به دست آمده با میانگین مورد انتظار، یعنی نمره (۴)، که طبق طیف لیکرت گزینه زیاد یا وضعیت مطلوب را نشان می‌دهد، مقایسه شده است. در تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری تی در محیط نرم افزار اسپس اس استفاده شده است.

جدول ۱. مشخصات پرسشنامه

خرده مقیاس‌ها	شماره سؤالات	تعداد سؤالات	ضریب آلفای کرونباخ
بلوغ و نوجوانی	۱ تا ۶	۶	۰/۷۷
هویت جنسی	۷ تا ۱۱	۵	۰/۸۷
تفاوت دختر و پسر	۱۲ تا ۲۱	۱۰	۰/۹۰
آسیب‌ها و خطرات	۲۲ تا ۳۱	۱۰	۰/۸۶
تکالیف شرعی	۳۲ تا ۴۰	۹	۰/۸۸
کل پرسشنامه	۱ تا ۴۰	۴۰	۰/۹۳

سؤالات تحقیق

۱. تا چه حد بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره اول متوسطه، متناظر با سند تحول بنیادین، در زمینه «شناسایی ویژگی‌های دوره بلوغ و نوجوانی» شکاف وجود دارد؟
۲. تا چه حد بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره اول متوسطه، متناظر با سند تحول بنیادین، در زمینه «تقویت هویت جنسی و رفتارهای مناسب با جنسیت»، شکاف وجود دارد؟
۳. تا چه حد بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره اول متوسطه، متناظر با سند تحول بنیادین، در زمینه «شناسایی تفاوت‌های دختر و پسر» شکاف وجود دارد؟
۴. تا چه حد بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره اول متوسطه، متناظر با سند تحول بنیادین، در «محافظت از آسیب‌ها و رفتارهای پرخطر جنسی» شکاف وجود دارد؟
۵. تا چه حد بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره اول متوسطه، متناظر با سند تحول بنیادین، در «آموزش مسائل شرعی و تکالیف دینی مربوط به جنسیت» شکاف وجود دارد؟

یافته‌ها

یافته‌ها به تفکیک سؤالات تحقیق ارائه شده است.

سؤال ۱. شش سؤال در زمینه مؤلفه «شناسایی ویژگی‌های دوره بلوغ و نوجوانی» مطرح شده است که برخی سؤالات در پرسشنامه گروه دختران و پسران متفاوت است. وضعیت پاسخ سؤالات به ترتیب صعودی در جدول شماره دو ارائه شده است. میانگین کلی پاسخ‌ها محاسبه و با استفاده از آزمون T با میانگین مورد انتظار یا وضعیت مطلوب (نمره چهار) مقایسه شده است.

جدول ۲. میانگین وضعیت موجود تربیت جنسی در زمینه ویژگی‌های دوره بلوغ و نوجوانی

انحراف استاندارد	میانگین	گویه‌ها
۱/۴۱	۲/۱۷	آشنایی پسران با طبیعی بودن پدیده احتلام/ آشنایی دختران با خصوصیات دوره ماهانه به عنوان بخشی از زندگی خود
۱/۳۱	۲/۸۳	آشنایی پسران با روش‌های رعایت بهداشت در دوران بلوغ/ آشنایی دختران با برخی مشکلات روانی دوران ماهانه
۱/۱۸	۳/۳۱	آشنایی با مفهوم و طبیعی بودن دوره بلوغ در زندگی افراد/ آشنایی با مفهوم و طبیعی بودن دوره بلوغ در زندگی افراد
۱/۰۵	۳/۳۷	شناسایی تغییرات جسمی پسران در دوره بلوغ/ شناسایی تغییرات جسمی دختران در دوره بلوغ
۱/۴۳	۳/۳۷	آشنایی نوجوانان با روش‌های کنترل غرایز خود در دوران بلوغ/ آشنایی نوجوانان با روش‌های کنترل غرایز خود در دوران بلوغ
۰/۹۶	۳/۶۵	آشنایی با ویژگی‌های روانی نوجوانان در دوران بلوغ/ آشنایی با ویژگی‌های روانی نوجوانان در دوران بلوغ

میانگین وضعیت موجود تربیت جنسی در همه موارد زیر مجموعه مؤلفه «شناسایی ویژگی‌های دوره بلوغ و نوجوانی» کمتر از حد مورد انتظار است و میانگین کلی پاسخ‌های این مؤلفه برابر با ۳/۱ است.

جدول (۳) مقایسه میانگین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی در زمینه ویژگی‌های دوره بلوغ و نوجوانی

متغیر مورد مطالعه	وضعیت موجود	وضعیت مطلوب	T	DF	P
بلوغ و نوجوانی	۳/۱	۴	-۳۷/۳۳	۳۷۹	۰/۰۰۰۱

با توجه به داده‌های مندرج در جدول شماره سه، $t = -۳۷/۳۳$ و $p < ۰/۰۰۰۱$ است، که نشان می‌دهد تفاوت معناداری بین میانگین پاسخ‌ها (۳/۱) با میانگین مورد انتظار (۴)، در سطح (۰/۰۱) وجود دارد. میانگین وضعیت موجود (۳/۱) بیانگر حد متوسط است که با وضعیت مطلوب ۰/۹ نمره فاصله و شکاف وجود دارد.

سؤال ۲. پنج سؤال در زمینه مؤلفه « تقویت هویت جنسی و رفتارهای مناسب با جنسیت » مطرح شده است که برخی سؤالات در پرسشنامه گروه دختران و پسران متفاوت است. وضعیت پاسخ این سؤالات به ترتیب صعودی در جدول شماره چهار، ارائه شده است.

جدول (۴) میانگین وضعیت موجود تربیت جنسی در زمینه تقویت هویت جنسی و رفتارهای مناسب با جنسیت

گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد
آشنایی با وظایف مرد در برابر همسر/ آشنایی با وظایف یک زن در برابر همسر	۲/۴۵	۱/۴۴
آشنایی پسران با رفتارهای مناسب مردانه/ آشنایی دختران با رفتارهای مناسب زنانه	۳/۳۸	۱/۰۴
آشنایی با پوشش مناسب پسران/ آشنایی با پوشش مناسب دختران	۳/۷۶	۱/۱
آشنایی با معیارهای مرد شایسته در فرهنگ ایرانی/ آشنایی با معیارهای زن شایسته در فرهنگ ایرانی	۳/۸۵	۱/۰۵
آشنایی پسران با مسئولیت‌های یک مرد در جامعه/ آشنایی دختران با مسئولیت‌های یک زن در جامعه	۴/۰۷	۱/۰۶

میانگین وضعیت موجود تربیت جنسی، موارد زیرمجموعه مؤلفه « تقویت هویت جنسی و رفتارهای مناسب با جنسیت » به جز مورد آخر در جدول، کمتر از حد مورد انتظار است و میانگین کلی پاسخ‌های این مؤلفه برابر با ۳/۵ است.

جدول ۵. مقایسه میانگین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی در زمینه تقویت هویت جنسی و رفتارهای مناسب با جنسیت

متغیر مورد مطالعه	وضعیت موجود	وضعیت مطلوب	T	DF	p
هویت جنسی	۳/۵	۴	-۱۶/۳۲	۳۷۹	۰/۰۰۰۱

با توجه به داده‌های مندرج در جدول شماره پنج، $T = -16/32$ و $p = 0/0001$ است، که نشان می‌دهد تفاوت معناداری بین میانگین پاسخ‌ها (۳/۵) با میانگین مورد انتظار (۴) در سطح (۰/۰۱) وجود دارد. میانگین وضعیت موجود (۳/۵) بیانگر حد متوسط است که با وضعیت مطلوب ۰/۵ نمره فاصله و شکاف وجود دارد.

سؤال ۳. در پرسشنامه پژوهش، ده سؤال در زمینه مؤلفه «شناسایی تفاوت‌های دختر و پسر» به‌طور مشترک در هر دو گروه دختران و پسران مطرح شده است. وضعیت پاسخ این سؤالات به ترتیب صعودی در جدول شماره شش، ارائه شده است.

جدول ۶. میانگین وضعیت موجود تربیت جنسی در زمینه شناسایی تفاوت‌های دختر و پسر

گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد
شناسایی رفتارهای آزاردهنده یک مرد از طرف همسر	۱/۵۱	۰/۷۱
آشنایی با برخی بیماری‌های ویژه مردان	۱/۷۴	۰/۸۸
آگاهی از برخی بیماری‌های خاص زنان	۱/۷۵	۰/۸۱
شناسایی رفتارهای آزاردهنده یک زن از سوی همسر	۱/۷۷	۱/۰۸
آشنایی با تفاوت‌های جنس مرد و زن از نظر ویژگی‌های عاطفی	۲/۱۴	۱/۲۷
شناسایی تفاوت‌های دختر و پسر از نظر نوع گفتار و لحن سخن گفتن	۲/۳۵	۱/۲۶
آشنایی با تفاوت محیط‌های مناسب فعالیت مردان و زنان	۲/۷۳	۱/۳۸
آشنایی با تفاوت‌های جسمی زن و مرد در انجام فعالیت‌های اجتماعی	۳/۰۵	۱/۴۱
آشنایی با تفاوت‌های حدود و نوع پوشش زنان و مردان	۳/۹۹	۰/۹
آشنایی با تفاوت‌های نقش‌های اجتماعی پسران و دختران	۴	۱/۰۴

میانگین وضعیت موجود تربیت جنسی، موارد زیر مجموعه مؤلفه «شناسایی تفاوت‌های دختر و پسر» به‌جز دو مورد آخر در جدول، کمتر از حد مورد انتظار است و میانگین کلی پاسخ‌های این مؤلفه برابر با ۲/۵ است.

جدول ۶. مقایسه میانگین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی در زمینه شناسایی تفاوت‌های دختر و پسر

متغیر مورد مطالعه	وضعیت موجود	وضعیت مطلوب	T	DF	p
تفاوت دختر و پسر	۲/۵	۴	-۷۰/۰۸	۳۷۹	۰/۰۰۰۱

با توجه به داده‌های مندرج در جدول شماره هشت، ($T = -۷۰/۰۸$ و $p = ۰/۰۰۰۱$) است، که نشان می‌دهد تفاوت معناداری بین میانگین پاسخ‌ها (۲/۵) با میانگین مورد انتظار (۴) در سطح (۰/۰۱) وجود دارد. میانگین وضعیت موجود (۲/۵) بیانگر حد کم است که با وضعیت مطلوب ۱/۵ نمره فاصله و شکاف وجود دارد.

سؤال ۴. در پرسشنامه پژوهش، ده سؤال در زمینه مؤلفه «محافظت از آسیب‌ها و رفتارهای پرخطر جنسی» به شرح ذیل مطرح شده است که سؤالات هر دو گروه دختران و پسران یکسان است. وضعیت پاسخ این سؤالات به ترتیب صعودی در جدول شماره هشت، ارائه شده است.

جدول ۸. میانگین وضعیت موجود تربیت جنسی در زمینه محافظت از آسیب‌ها و رفتارهای پرخطر جنسی

گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد
آگاهی از برخی سوءاستفاده‌های جنسی توسط محارم و نزدیکان افراد	۱/۶	۰/۷۹
آگاهی از وجود خطر تجاوز در برخی ارتباطات نامشروع	۱/۶۴	۰/۸۵
آگاهی از ارتباط بین مصرف الکل و مواد مخدر با ارتباطات نامشروع با جنس مخالف	۱/۷	۱/۰۲
آشنایی با خطرات جانی (نظیر قتل) در ارتباطات نامشروع با جنس مخالف	۱/۷۱	۱/۰۱
آگاهی از سوءاستفاده‌های جنسی در برخی ارتباطات خانوادگی	۱/۷۳	۰/۸۹
آشنایی با بیماری‌های مقاربتی خطرناک (مانند ایدز) در ارتباط نامشروع بین دختر و پسر	۲/۱۱	۱/۳
آشنایی با عواقب حیثیتی روابط نامشروع دختر و پسر	۲/۴۳	۱/۳۲
آگاهی از برخی سوءاستفاده احتمالی پسران در روابط با افراد بزرگ‌تر	۲/۷۵	۱/۲۹
آگاهی از اهمیت حفظ پاک‌دامنی در آینده ازدواج دختران و پسران	۳/۱۱	۱/۳۹
آشنایی با برخی سوءاستفاده‌های احتمالی ناشی از فیلم و تصاویر به اشتراک گذاشته در شبکه‌های مجازی	۴/۱۳	۰/۷۶

میانگین وضعیت موجود تربیت جنسی، موارد زیرمجموعه مؤلفه «محافظة از آسیب‌ها و رفتارهای پرخطر جنسی» به جز مورد آخر در جدول، کمتر از حد مورد انتظار است و میانگین کلی پاسخ‌های این مؤلفه برابر با ۲/۲۹ است.

جدول ۹. مقایسه میانگین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی در زمینه محافظت

از آسیب‌ها و رفتارهای پرخطر جنسی

متغیر مورد مطالعه	وضعیت موجود	وضعیت مطلوب	T	DF	p
آسیب و رفتار پرخطر	۲/۲۹	۴	-۷۶/۸۸	۳۷۹	۰/۰۰۰۱

با توجه به داده‌های مندرج در جدول شماره نه، ($T = -76/88$ و $P = 0/0001$) است، که نشان می‌دهد تفاوت معناداری بین میانگین پاسخ‌ها (۲/۲۹) با میانگین مورد انتظار (۴) در سطح (۰/۰۱) وجود دارد. میانگین وضعیت موجود (۲/۲۹) بیانگر حد کم است که با وضعیت مطلوب ۱/۷۱ نمره فاصله و شکاف وجود دارد.

سؤال ۵. در پرسشنامه پژوهش، نه سؤال در زمینه مؤلفه «آموزش مسائل شرعی و تکالیف دینی مربوط به جنسیت» به شرح ذیل مطرح شده است که سؤالات هر دو گروه دختران و پسران یکسان است. وضعیت پاسخ این سؤالات به ترتیب صعودی در جدول شماره (۱۰) ارائه شده است.

جدول ۱۰. میانگین وضعیت موجود تربیت جنسی در زمینه آموزش مسائل شرعی و تکالیف دینی مربوط به جنسیت

گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد
آشنایی با احکام اسلامی در مورد وظایف در برابر همسر	۲/۸۳	۱/۰۵
آشنایی با احکام و قوانین طلاق	۳/۷۳	۱/۰۱
آشنایی با احکام مربوط به ازدواج	۳/۸	۱/۰۲
آشنایی با احکام تقلید	۴/۱۲	۰/۸۵
آشنایی با روش‌های کنترل غرایز و شهوات	۴/۱۳	۰/۸۳
آموزش احکام غسل و طهارت	۴/۱۹	۱/۰۱
آشنایی با مفهوم و اهمیت تکلیف شرعی	۴/۲۲	۰/۸۷
شناسایی محارم و حدود ارتباط با آنها	۴/۳۴	۰/۸۵
شناسایی حدود اسلامی در ارتباط با جنس مخالف	۴/۳۹	۰/۸۷

میانگین وضعیت موجود تربیت جنسی، موارد زیرمجموعه مؤلفه «آموزش مسائل شرعی و تکالیف دینی مربوط به جنسیت» در موارد اول تا سوم ابتدای جدول، کمتر از حد مورد انتظار است و بقیه موارد بالاتر از حد مورد انتظار است. میانگین کلی پاسخ‌های این مؤلفه برابر با ۳/۹۷ است.

جدول ۱۱. مقایسه وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی در زمینه آموزش مسائل

شرعی و تکالیف دینی مربوط به جنسیت

متغیر مورد مطالعه	وضعیت موجود	وضعیت مطلوب	T	DF	p
تکالیف دینی	۳/۹۷	۴	-۱/۱۷	۳۷۹	۰/۲۴

با توجه به داده‌های مندرج در جدول شماره ۱۱، $T = -1/17$ و $p = 0/24$ است، که نشان می‌دهد تفاوت معناداری بین میانگین پاسخ‌ها (۳/۹۷) با میانگین مورد انتظار (۴) در سطح (۰/۰۵) وجود ندارد. بنابراین بین وضعیت موجود و مطلوب آموزش مسائل شرعی و تکالیف دینی مربوط به جنسیت، شکاف و فاصله‌ای وجود ندارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱. بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره متوسطه اول، در زمینه آشنایی با دوره بلوغ و نوجوانی، شکاف وجود دارد، وضعیت موجود در حد متوسط ارزیابی شده است که با وضعیت مطلوب ۰/۹ نمره فاصله دارد. این یافته‌ها با نتایج، افشاری، سرمدی و ناطقی (۱۳۹۸)، حاجی پور و همکاران (۱۳۹۷)، رشید و همکاران (۱۳۹۶)، ابراهیمی هرستانی و همکاران (۱۳۹۴)، ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۸۹) و فرناندز و ویه ریرا (۲۰۰۸) همسو است. نتایج این پژوهش‌ها بیانگر این است که، در محتوای کتاب‌های دوره متوسطه اول، توجه کافی به آشنایی دانش آموزان با مسائل بلوغ صورت نگرفته است. گفتمان حاکم بر تربیت جنسی آموزش و پرورش ایران، «گفتمان مهار» است و بیشتر به جنبه‌های سلبی تربیت جنسی توجه دارد. به گونه‌ای که بیش از آنکه به فرصت‌های میل جنسی در زندگی سعادت‌مندان مرتب‌نگاه کند به تهدیدهای غریزه جنسی توجه دارد. والدین ایرانی توجه بیشتری به مؤلفه‌های تربیتی دینی، اخلاقی و اجتماعی دارند و در برخی از حیطه‌ها از قبیل تربیت عاطفی، جنسی، سیاسی و اقتصادی توجه اندکی وجود دارد.

اقدامات آموزش و پرورش پاسخ گوی نیازهای دانش آموزان به آموزش های مرتبط با تربیت جنسی، در دوره متوسطه نبوده است. مریدان توانمندی کافی برای توسعه تربیت جنسی و استفاده از قابلیت های خانواده و مدرسه را در دستیابی به تربیت جنسی کودکان ندارند. والدین و خانواده ها در زمینه تربیت جنسی فرزندان خود ناتوانی و مشکلات مختلفی دارند و از مراکز آموزشی برای توجه به این حوزه، درخواست و انتظار دارند. همچنین والدین نسبت به انتقال و آموزش مسائل جنسی به فرزندان خود دارای اعتماد و اطمینان کافی نیستند.

در تبیین این نتایج می توان گفت: مباحث مربوط به مسائل بلوغ و نوجوانی در کتاب های درسی بسیار کم و متمرکز بر مسائل اجتماعی و تکالیف دینی و اخلاقی است. کتابچه های پیوست پایه هفتم و هشتم که به ترتیب مباحث بلوغ و نوجوانی دختران و پسران را مورد اشاره قرار داده اند، برای آشنایی دانش آموزان با مسائل بلوغ و نوجوانی و روش های مناسب رویارویی و استفاده از این دوره مهم از زندگی کافی نیست. شرم و حیا، بالای معلمان و والدین مانع از طرح مسائل لازم در این زمینه به دانش آموزان می شود. حساسیت های شدید، در جلوگیری از طرح مسائل جنسی در مدارس و رسانه ها و برجسب زنی «غرب زدگی و فاصله گرفتن از فرهنگ اسلامی» توسط برخی از افراد دارای شناخت سطحی نسبت به مسائل تعلیم و تربیت، مانع از ارائه آموزش های لازم در این حوزه شده است. از سوی دیگر، کمبود دانش و مهارت اغلب والدین دانش آموزان، موجب مغفول ماندن تربیت جنسی فرزندان در مورد مسائل بلوغ و نوجوانی گردیده است.

۲. بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره متوسطه اول، در زمینه تقویت هویت جنسی و رفتارهای مناسب با جنسیت، شکاف وجود دارد، وضعیت موجود در حد متوسط ارزیابی شده است که با وضعیت مطلوب ۵/۰ نمره فاصله دارد. این یافته ها با نتایج، افشاری، سرمدی و ناطقی (۱۳۹۸)، یزدانی و سهرابی شگفتی (۱۳۹۷)، اعتمادی زاده و نوری (۱۳۹۷)، حاجی پور و همکاران (۱۳۹۷)، رشید و همکاران (۱۳۹۶)، ابراهیمی هرستانی و همکاران (۱۳۹۴)، ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۸۹) و فرناندز و ویه ریرا (۲۰۰۸) همسو است. نتایج این پژوهش ها بیانگر، تأثیر آموزش تربیت جنسی بر هویت جنسی کودکان و نوجوانان و ضعف هویت جنسی نوجوانان، ناشی از کمبود آموزش های مناسب در این زمینه است. والدین ایرانی توجه اندکی به آموزش رفتارهای متناسب با جنسیت فرزندان دارند. اقدامات کافی توسط آموزش و پرورش در

زمینه آشنایی دانش آموزان با صورت نگرفته است. سیاست‌ها، منابع محدود آموزشی و ساختار فرهنگی خانواده از عوامل بازدارنده در مدیریت رفتارهای جنسی کودکان در مدرسه شناسایی شده‌اند.

در تبیین این نتایج می‌توان گفت: ضعف کتاب‌های درسی در زمینه تقویت هویت جنسی و آشنایی دانش آموزان با رفتارهای متناسب با جنسیت و نبود متولی مستقیم در انجام این رسالت در مدارس، از علل احتمالی شکاف وضعیت موجود با وضعیت مطلوب تربیت جنسی در این مؤلفه است. کمبود الگوهای رفتاری مناسب در بین هنرمندان و چهره‌های شاخص و محبوب نوجوانان و جوانان و عدم نظارت کافی بر محتوای فیلم‌های سینمایی و رفتارهای ورزشکاران و هنرمندان و عدم اقدامات کافی و مؤثر، نهادهای مختلف فرهنگی در تقویت هویت جنسی نوجوانان، موجب بی‌هویتی جنسی در برخی از نوجوانان و جوانان شده است. اغلب خانواده‌ها هم، آموزش‌های لازم در زمینه چگونگی تقویت هویت جنسی فرزندان خود دریافت ننموده‌اند و به دلیل کمبود دانش و مهارت و عدم احساس مسئولیت لازم در این زمینه در قبال فرزندان، به خوبی عمل نکرده‌اند. نامطلوب بودن الگوهای رفتاری هویت جنسی برخی از پدران و مادران در ضعف هویت جنسی و رفتارهای متناسب با جنسیت نوجوانان مؤثر است.

۳. بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره متوسطه اول، در زمینه شناسایی تفاوت‌های دختر و پسر شکاف وجود دارد. وضعیت موجود در حد کم ارزیابی شده است که با وضعیت مطلوب ۱/۵ نمره فاصله دارد. این یافته‌ها با نتایج حاجی پور و همکاران (۱۳۹۷)، رشید و همکاران (۱۳۹۶)، ابراهیمی هرستانی، مهرام و لیاقت دار (۱۳۹۴) و فرناندز و ویه ریرا (۲۰۰۸) همخوانی دارد. نتایج پژوهش‌های مذکور حاکی از، ضعف آموزش‌های مرتبط با تفاوت‌های دختر و پسر در کتاب‌های درسی، عدم اختصاص زمان کافی در مباحث کلاسی به موضوع تفاوت‌های دختر و پسر و کم‌توجهی والدین به آموزش‌های مرتبط با این موضوع است. در تبیین این نتایج می‌توان گفت: شناسایی تفاوت‌های دختر و پسر، از جمله مباحثی است، که طرح آن‌ها در کلاس درس دوره متوسطه اول، به دلیل مصادف بودن با دوران بلوغ دانش آموزان، از حساسیت بالایی برخوردار است و نیازمند برنامه‌ریزی مناسب و عملکرد سنجیده و همراه با اقتدار منطقی مربیان است. ضرورت ورود به اطلاعات فیزیولوژی دختران و پسران در کلاس

درس، ایجاب می‌کند این مباحث به گونه‌ای مطرح شود که زمینه انحرافات اخلاقی در دانش آموزان و سوءاستفاده از اطلاعات در برخوردهای اجتماعی دختران و پسران ایجاد نکند. شناسایی تفاوت‌های عاطفی و روانی دختران و پسران، نیازمند آموزش‌های تخصصی توسط روانشناسان و مشاوران، آگاه و ماهر در این زمینه است، که اغلب مدارس متوسطه اول، با توجه به چارت سازمانی و دستورالعمل‌های سازمان‌دهی نیروی انسانی، فاقد این قبیل کارشناسان است. نبود درس مشخص و متولی خاص در زمینه تربیت جنسی و سلیقه‌ای عمل نمودن مدارس، در ایجاد چنین وضعیتی بی‌تأثیر نیست.

۴. بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره متوسطه اول، در زمینه محافظت از آسیب‌ها و رفتارهای پرخطر جنسی، شکاف وجود دارد. وضعیت موجود در حد کم ارزیابی شده است که با وضعیت مطلوب ۱/۷۱ نمره فاصله دارد. این یافته‌ها با نتایج، حاجی پور و همکاران (۱۳۹۷)، رشید و همکاران (۱۳۹۶)، ابراهیمی هرستانی، مهرام و لیاقت دار (۱۳۹۴)، فرناندز و ویه ریرا (۲۰۰۸) و مولر و همکاران (۲۰۰۷) همخوانی دارد.

در تبیین این نتایج می‌توان گفت: تربیت جنسی دانش آموزان در مورد مؤلفه، محافظت از رفتارهای پرخطر جنسی، لازمه طرح عمیق‌تر مباحث محرمانه و روابط جنسی بین زن و مرد است، که با توجه به محدودیت‌های فرهنگی و حساسیت و حیاء افراطی برخی مریبان و والدین، در اجرا با مشکلاتی روبرو است. کتاب‌های درسی نیز در این بخش از آموزش‌ها، توجه بسیار اندک و محدودی را داشته‌اند. طرح مسائل پرخطر جنسی در مدارس و آگاهی بخشی در محافظت از بروز این رفتارها، نیازمند حضور افراد متخصص و کارشناس در این زمینه، نظیر پزشکان، مددکاران اجتماعی، کارشناسان نیروی انتظامی و مطلعین جرائم و پرونده‌های سوءاستفاده‌های جنسی، در کلاس‌های درس است، که به دلیل نبود قوانین و مقررات و تفاهم‌نامه‌های همکاری بین بخش‌های مرتبط، امکان انجام این امر در عمل با مشکلاتی روبرو است. ضعف دانش و مهارت و عدم احساس مسئولیت برخی والدین در این زمینه، موجب ضعف آموزش‌های و ایجاد شکاف عمیق بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی در محافظت از آسیب‌ها و خطرات ناشی از مسائل جنسی شده است.

۵. بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره متوسطه اول، در زمینه آموزش مسائل شرعی و تکالیف دینی مربوط به جنسیت، تفاوت معناداری وجود ندارد و وضعیت موجود تربیت جنسی در این مؤلفه در حد مطلوبی قرار دارد. این یافته‌ها با نتایج، حاجی پور و همکاران (۱۳۹۷) و رشید و همکاران (۱۳۹۶)، همخوانی دارد. نتایج این پژوهش‌ها نشان داده است که، با توجه به «گفتمان مهار» حاکم بر تربیت جنسی در آموزش و پرورش ایران، آموزش احکام و تکالیف دینی مرتبط با مسائل جنسی به منظور کنترل رفتارهای غیردینی و انحرافی در این زمینه است و والدین نسبت به مؤلفه‌های تربیتی دینی، اخلاقی و اجتماعی توجه بالایی دارند. در تبیین این نتایج می‌توان گفت: در کتاب‌های درسی مباحث احکام شرعی در کتاب‌های پیام‌های آسمانی و جزوات پیوست سبک زندگی پایه هفتم و هشتم، به قدر کافی مورد توجه قرار گرفته است. مریان پرورشی و دبیران معارف اسلامی، والدین، مبلغان اعزامی به مدارس و رسانه‌ها و مساجد، در این زمینه آموزش‌های لازم را ارائه می‌دهند و در مراسم جشن تکلیف مدارس، به طور ویژه به تکالیف شرعی و آموزش احکام مرتبط با جنسیت دانش آموزان توجه می‌شود. با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌گردد، وزارت آموزش و پرورش با شناسایی و به کارگیری راهکارهای مناسب و همکاری خانواده‌ها و سایر نهادهای مربوطه، نسبت به بهبود وضعیت تربیت جنسی دانش آموزان دوره متوسطه، اقدامات لازم را انجام دهد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

- ابراهیمی هرستانی، اصغر، مهram، بهروز، لیاقت دار، محمدجواد. (۱۳۹۴). واکاوی برنامه درسی مغفول برای تربیت جنسی دانش آموزان پسر مقطع راهنمایی تحصیلی. پژوهش در برنامه ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی - برنامه ریزی درسی)، دوره ۱۲، شماره ۱۷ (پیاپی ۴۴)؛ از صفحه ۲۶ تا صفحه ۴۰.
- ابوالقاسمی، ناریا، مرقاتی خویی، عفت السادات، تقدیسی، محمدحسین. (۱۳۸۹). تبیین تربیت جنسی دانش آموزان ایرانی از دیدگاه مریبان بهداشت مدارس ابتدایی. مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی، دوره ۸، شماره ۲؛ از صفحه ۲۷ تا صفحه ۳۹.
- افشاری، محمد (۱۳۹۹). تعیین شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب تربیت جنسی دانش آموزان دوره متوسطه اول متناظر با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و ارائه راهکار، رساله دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اراک.
- افشاری، محمد و سرمدی، محمدرضا و ناطقی، فائزه. (۱۳۹۸). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره اول متوسطه با توجه به تربیت جنسی دانش آموزان، سومین همایش ملی روانشناسی، تعلیم و تربیت و سبک زندگی، قزوین.
- <https://civilica.com/doc/1020894>
- افشاری، محمد و سرمدی، محمدرضا و ناطقی، فائزه. (۱۳۹۸). تربیت جنسی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، سومین همایش ملی روانشناسی، تعلیم و تربیت و سبک زندگی، قزوین.
- <https://civilica.com/doc/1020895>
- اعتمادی زاده، هدایت الله، نوری، علی. (۱۳۹۷). شناسایی و طبقه‌بندی مسائل اساسی دانش آموزان دوره‌ی ابتدایی در ارتباط با جنسیت و مسائل جنسی، پژوهش در برنامه درسی، شماره ۵۹، علمی - پژوهشی، وزارت علوم، ۱۶، صص ۴۶-۶۱.
- بلندهمتان، کیوان. (۱۳۹۳). بازنمایی تجربه‌ی زیسته‌ی والدین از چگونگی آموزش اخلاق جنسی به فرزندان خود، فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده، سال چهارم، شماره ۴، صص ۷۱۹-۷۴۸.
- تهرانی، نسرین. (۱۳۹۰). علل طلاق در یک مطالعه ۱۲ ساله، گزارش مرکز تحقیق سلامت خانواده عصر، به نقل از سایت خبری تابناک، تاریخ انتشار ۱۵ اسفند ۱۳۸۹، ساعت ۴:۲۷.
- www.tabnak.ir
- حاجی پور، حامد، برخوردار، رمضان، کشاورز، سوسن. (۱۳۹۷). تحلیل گفتمان انتقادی تربیت جنسی در نظام آموزش و پرورش ایران (وضعیت موجود) مبتنی بر اسناد مکتوب. پژوهش نامه مبانی تعلیم و تربیت (مطالعات تربیتی و روان‌شناسی مشهد). دوره ۸، شماره ۱، صص ۱۳۶-۱۵۹.
- دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش. (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تهران: وزارت آموزش و پرورش.

دیفریتاس، کریستال. (۱۳۹۵). کلیدهای آموزش و مراقبت از سلامت جنسی در کودکان و نوجوانان، ترجمه سارا رئیسی طوسی، چاپ دوم، تهران: انتشارات صابرین.

رشید، خسرو، حسینی اصل نظری، مریم، یعقوبی، ابوالقاسم، کردنوقایی، رسول. (۱۳۹۶). شناسایی مؤلفه‌های اساسی تربیت کودک بر اساس دیدگاه والدین ایرانی. فصلنامه خانواده پژوهی، شماره ۵۰، صص ۲۱۵-۲۳۶.

رعنائی، مجید. (۱۳۹۳). آخرین وضعیت عملیاتی شدن سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش، خبرگزاری تسنیم، به نقل از سایت:

www.tasnimnews.com

- سبحانی نژاد، مهدی؛ همایی، رضا؛ سیادت، سید علی. (۱۳۸۶). ارزیابی چگونگی تربیت جنسی در خانواده‌های شهر اصفهان بر اساس مدل کرکلر، دومین کنگره‌ی خانواده و مشکلات جنسی، تهران: دانشگاه شاهد.
- سعیدی رضوانی، محمود؛ غلامی، فاطمه؛ باقری، حسین. (۱۳۹۸). شایستگی‌های کانونی مربی تربیت جنسی، پژوهش‌های برنامه درسی، دوره نهم، شماره دوم، پیاپی ۱۸، صفحه‌های ۱۳۶-۱۶۹.
- شریعتمداری، علی. (۱۳۹۴). جامعه و تعلیم و تربیت: مبانی تربیت جدید، تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر.
- شکوهی، غلامحسین. (۱۳۹۹). مبانی و اصول آموزش و پرورش، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- قائم امیری، علی. (۱۳۹۸). خانواده و مسائل جنسی کودکان، ناشر: انجمن اولیاء و مربیان
- کیان، مریم. (۱۳۹۴). تبیین ابعاد تربیت کودک در نظام خانواده از دیدگاه اسلام، فصلنامه اخلاق، سال پنجم، شماره هیجدهم، پیاپی ۴۰، صص ۹-۳۵.
- نعیمی، محمدرضا. (۱۳۹۱). مشکلات جنسی و طلاق (مورد مطالعه: استان گلستان)، مجله مطالعات جامعه‌شناختی ایران، دوره دوم، شماره ۴، برگرفته از www.sid.ir.
- نوابی نژاد، شکوه. (۱۳۹۹). رفتارهای بهنجار و نابهنجار، تهران: انجمن اولیا و مربیان.
- یزدانی، سمیه، سهرابی شگفتی، نادره. (۱۳۹۷). تأثیر آموزش تربیت جنسی بر هویت جنسی کودکان ۷ تا ۱۱ سال شهر شیراز. دو فصلنامه‌ی مشاوره‌ی کاربردی، دوره ۸، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۷، صفحه ۹۳-۱۰۸.
- Anastacio, Z., Carvalho, G. and Clement, P. (2008). Children Sexual Arousal and Primary School Teachers' Perceptions of Sex Education Training Needs: Electronic Manuscript: LIRDHIST – Université Claude Bernard Lyon-1, France.
- Curtis, T. L. (2007). Teaching Tolerance: Non- Traditional Sex Acts and Sexual Education. Available at: <http://www.associatedcontent.com>.
- Fernandes, Vieira, Vieira, Xiaviev R. (2008). Evaluation of Parents as Partners in Sex Education. Journal of Sexologies. 17 (1): 154.
- Hawkes, G., (1996). A sociology of sex and sexuality, Buckingham, University Press.
- Mellanby, A.R., Phelps, F., Crichton, N. and Tripp, J. (1996). School sex education, a process for evaluation: Methodology and results. Health Education Research, 11, pp.205-214.
- Mohammadzadeh, Z., Allame, Z., Shahroki, S., Oriezi, HR. and Marasi, M.R. (2002). Puberty Health Education in Iranian Teenagers: Self -Learning or Lecture and Discussion Panel? Iranian Journal of Medical Education. 3, pp. 4- 7[In Persian].

- Mueller, Trisha E. Gavin, Lorrie E. Kulnkarni, Aniket. (2007). The Association Between Sex Education and Youths Engagement in Sexual Intercourse, Age at First Intercourse and Birth Control Use at First Sex. *Journal of Adolescent Health*. 42(1): 89-96.
- Sadeghmoghadam, L., Askari, F., Akbari, A., Mazloom, S. and Kramati, A., (2005). Comparison of sexual behaviors in 7-2 years boys and girls of Gonabad and how mothers treat these behaviors. *Journal of Gonabad University of Medical Sciences and Health Services*, 11, pp.43-58 [InPersian].
- Schuster, M.A., Corona, R., Elliott, M., Kanouse, D., Eastman, K., Zhou, A. and Klein, D. (2008). Evaluation of Talking Parents, Healthy Teens, a new worksite based parenting program to promote parent-adolescent communication about sexual health: randomized controlled trial. *BMJ*. 337, pp. 1-9.
- Scottish R. (2000). Report on the working group on sex education in Scottish Schools. In Office, E. (Ed.), Scotland Government. -Sulak, P., Jerbelin, S., Fix, D. and J.Kuehl, T., Impact of an adolescent sex education program that was implemented by an academic medical center. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*. 195(1), pp. 78-84.
- Turnbul, T., Wersch, A.V. and Schaik, P.V. (2008). A review of parental involvement in sex education: The role for effective communication in British families. *Health Education Journal*, 67, pp.182-195.

تحديد الفجوة بين الوضع الحالي والمطلوب للتربية الجنسية لطلاب
المدارس الثانوية متناظرا الى وثيقة التحول الأساسي لدائرة التعليم و
التربية

محمد الأفشاري^١ | محمدرضا السرمدي^٢ | فائزه الناطقي^٣

٥٤

المجلد ٣٠
ربيع ١٤٤٣

ورقة البحث

الواردة:
٦ ربيع الثاني ١٤٤٢
المقبولة:
٩ جمادى الثانيه ١٤٤٣
صص: ٣٣-١١

الملخص

كان الغرض الرئيسي من هذه الدراسة هو تحديد الفجوة بين الوضع الحالي والمطلوب للتربية الجنسية في المرحلة الأولى من المدرسة الثانوية، المقابلة لوثيقة التغيير الأساسي. طريقة البحث كمية من حيث الغرض العملية ونوع البيانات و تخطيطية حسب منهج التنفيذ. شمل المجتمع الإحصائي جميع المعلمين و عمال التنفيذيين بالمدارس الثانوية الأولى بمحافظة همدان. بلغت العينة الإحصائية للدراسة ٣٨٠ معلماً ومعلمة في مرحلة الثانوية الأولى بمحافظة همدان، تم اختيارهم عن طريق العينة العشوائية العنقودية متعددة المراحل. كانت أداة جمع البيانات عبارة عن استبيان من إعداد الباحث لمقياس ليكرت المكون من خمس درجات. تم تقييم صدق محتوى الاستبيان باستخدام معامل CVR وتم تقييم موثوقية الاستبيان باستخدام معامل ألفا كرونباخ. تم تحليل البيانات باستخدام اختبار T في بيئة برمجة SPSS. أظهرت نتائج البحث أنه بين الوضع الحالي والمرغوب فيه للتربية الجنسية لطلاب المدارس الإعدادية في مكوناتها، يعنى معرفة الاجمالية بالبلوغ ومرحلة المراهقة ؛ تقوية الهوية الجنسية والسلوكيات الملائمة للجنس ؛ التعرف على الفروق بين الفتيات والفتيان وحمايتهم من الإصابات والسلوكيات الجنسية كثيرة الخطورة، هناك فجوة وتحتاج إلى عناية جادة.

الكلمات الرئيسية: الوضع الحالي و المطلوب الجنسية ؛ مرحلة ثانوية الاولى؛ وثيقة التحول الأساسية ؛ محافظة همدان.

DOR: 20.1001.1.22516972.1401.30.54.1.6

١. طالب دكتوراه، فرع فلسفة التعليم التربية، قسم العلوم التربوية، الجامعة الحرة الاراك

Ms84sarmadi@yahoo.com

٢. الكاتب المسؤول: أستاذ، قسم العلوم التربوية، الجامعة الحرة الاراك

٣. أستاذ مساعد، قسم العلوم التربوية، الجامعة الحرة الاراك.

Determining the Gap between the Current and Desired Status of Sexual Education of Junior High School Students Corresponding to the Document of Fundamental Change in Education

Mohammad Afshari¹ | Mohammad Reza Sarmadi² | Faezeh Nateghi³

Abstract

The main purpose of this study was to determine the gap between the current and desired status of sexual education in the first year of high school, corresponding to the document of fundamental change. The statistical population included all teachers and executive agents of the first secondary schools of Hamedan province. The statistical sample of the study was 380 male and female first secondary school teachers of Hamedan province who were selected by multi-stage cluster random sampling. The data collection tool was a researcher-made questionnaire of 5-point Likert scale. The content validity of the questionnaire was evaluated using CVR coefficient and the reliability of the questionnaire was evaluated using Cronbach's alpha coefficient. Data were analyzed using t-test in SPSS22 software. The results of the research have shown that between the current and desirable situation of sexual education of junior high school students in the components, familiarity with puberty and adolescence; Strengthening sexual identity and gender-appropriate behaviors; Identifying the differences between girls and boys and protecting them from harm and high-risk sexual behaviors There is a gap and needs serious attention.

Keywords: Current and Favorable Situation of Sexual Education, Junior High School, Document of Fundamental Change, Hamedan Province.

DOR: 20.1001.1.22516972.1401.30.54.1.6

1. Ph.D. Candidate, Department of Philosophy of Education, Faculty of Education Sciences, Arak Azad University.

2. Corresponding Author, Full Professor, Department of Educational Sciences, Arak Azad University.

Ms84sarmadi@yahoo.com

3. Associate Professor, Department of Educational Sciences, Arak Azad University.